

Inledning

För mer än femhundra år sedan, vid slutet av 1400-talet, vistades en ovanlig – för att inte säga märklig – buddhistisk yogi i Lachi, ett avlägset beläget bergsområde som ligger vid gränsen mellan Tibet och Nepal.⁵ Yogin var knappt trettio år gammal, och han varken såg ut eller uppförde sig så som vi kanske förväntar oss att en företrädare för en religiös tradition ska göra.

Hans långa hår var samlat i en stor knut på huvudet. Blicken var intensiv och genomträngande. I hans öron hängde stora ringar tillverkade av ben, och han åt sin mat ur en kranieskål. Han hade ingen fast bostad och sina få tillhörigheter bar han med sig på sina vandringar. Förutom kranieskålen hade han en *vajra* – ett rituellt föremål som symboliserar sinnets oförstörbara natur – samt en säregen stav kallad *khatvāṅga*. Staven var utsmyckad med diverse föremål och han använde den både som vandringsstav och som vapen om han blev hotad. Vajran använde han när han utförde sina dagliga ritualer.

Yogin vistades ogärna i kloster. Han föredrog att uppehålla sig bland lik på begravningsplatser eller på andra avlägset belägna ställen där inga andra människor höll till.⁶ Från liken lärde han sig om förgänglighet och död. I ensliga eremitboningar kom han med hjälp av meditationsövningar till insikt om hur sinnet fungerar.

Yogin var känd för sin rättframhet och för att inte dra sig för att använda obscena eller förolämpande ord. Stundom uppförde han sig så pass egendomligt att han uppfattades som galen av folk som mötte honom. Vid ett tillfälle när han besökte Tsari, ett heligt bergsområde i sydöstra Tibet, ledde hans provocerande och udda uppförande till att folk började kalla honom ”Tsangnyön”, tibetanska för ”dåren från Tsang”.

Det talades om att Tsangnyöns verkliga namn var Sangye Gyaltsen, och att han en gång hade varit en av de mest begåvade munkarna i

det berömda Gyantseklostret i provinsen Tsang. Det gick historier om hur han lämnat klostret under uppseendeväckande former när han var drygt tjugo år gammal, för att sedan bli en kringvandrande yogi utan någon fast bostad. Munklivet hjälpte honom inte längre på vägen mot uppvaknande och insikt, hade han sagt innan han lämnade sitt kloster. Alltsedan dess hade Tsangnyön vandrat runt i avlägset belägna bergsområden i södra Tibet och norra Nepal, och nu hade han valt att slå sig ner i Lachi för att meditera. Eftersom han klädde sig och uppförde sig som en vredgad gudomlighet i den tantriska buddhismen, en så kallad Heruka, kallades han också för "Tsangpa Heruka" – "Herukan från Tsang" eller "Tsangnyön Heruka" – "Herukan, dären från Tsang".

Många av de lokala härskare, munkar, nunnor, manliga och kvinnliga yogier samt vanliga människor som stötte på Tsangnyön under hans vandringar blev mäktat imponerade av hans mirakulösa förmågor och stora lärdom. En del hävdade till och med att han var en fullkomnad mästare – en siddha.

Andra blev chockerade och förargade när de blev utsatta för hans provokationer. De menade att han förstörde buddhismens anseende och sade att han var en bluffmakare, eller rentav en blodtörstig demon. I synnerhet vissa av de lärda munkarna ogillade honom och hans annorlunda sätt att uppföra sig och undervisa om buddhismen. "Hur kan en buddhistisk mästare ha långt hår, bära smycken, dricka alkohol, gå runt naken, dansa, sjunga och bryta mot allehanda uppföranderegler?" frågade de sig. Det gjorde inte saken bättre att Tsangnyön var öppet kritisk mot munkarna. En del munkar menade att Tsangnyöns sätt att utöva och förmedla kunskaper om buddhismen saknade stöd i de buddhistiska texterna. Tsangnyön kunde dock ge svar på tal när han ifrågasattes. Han citerade avsnitt ur de kanoniska skrifterna som stödde hans uppförande och sätt att undervisa. Munkarna som inte kunde ifrågasätta auktoritativa buddhistiska texter visste inte vad de skulle säga. Skamset lommade de iväg, förödmjukade och förargade över att denna vagabond visat sig vara mer kunnig i de buddhistiska skrifterna än vad de själva var.

Även om det skulle dröja ytterligare några år innan Tsangnyön Heruka blev berömd i Tibet med omnejd, så hade han vid denna tid börjat bli omtalad i de södra och centrala delarna av landet. När han

nu hade slagit sig ner i Lachi för att ”resa utövningens segerbaner”, det vill säga uppnå insikt i sinnets natur genom intensiv meditation, sökte sig enstaka nyfikna människor dit för att möta denna udda och karismatiska yogi.

Till skillnad från de lärda munkarna kunde Tsangnyön förklara buddhismen på ett sätt som vanliga människor förstod och kunde relatera till. Hans humor och rättframhet, i kombination med att han uttalade sanningar som ingen annan vågade uttrycka, gjorde honom populär.

Under sin vistelse i Lachi började Tsangnyön formulera sina insikter genom sånger. Det var i Lachi han sjöng den sång som inleder sångsamlingen som är översatt i denna bok. Sången uttrycker den djupa insikt som Tsangnyöns långvariga och intensiva meditationsövningar gett upphov till. Dess huvudsakliga budskap är att sinnets natur och utövarens utvalda meditationsgudomlighet (*yidam*) inte är åtskilda från varandra. Sången inleds på följande sätt:

Emaho!

Den segerrike Hevajra
är det egna sinnet – rent till sitt ursprung.
I detta tillstånd av enkelhet
finns varken tomhet eller icke-tomhet.

Tidigare förstod jag inte visdomen
som uppstår av sig själv
– enkelheten.
När jag mediterade gjorde villfarelsen inom mig
att jag uppfattade själva villfarelsen som meditation.

Nu är jag en meditationsutövare
som är fri från intellektualiserande.
När vi vill meditera
förmörkas meditationen av själva meditationen.
Men när vi förstår icke-meditationen
blir allt till meditation.
Vanliga människor fjättras av själva visdomen.
Men för en yogi omvandlas de fem gifterna
och blir till smycken.⁷

Bild 1. Tsangnyön Heruka (rGod tshang ras pa, *Nyi ma'i snying po*: 3).
Samtliga bilder är tagna ur blocktryck, läs mer i bildförteckningen på s. 12.

Tsangnyön fortsatte att sjunga sånger ända fram till sin död. Ibland sjöng han spontana sånger till sina lärjungar eller andra han mötte. Vid andra tillfällen skrev han ner sånger och skickade dem till lärjungar som behövde dem. Han sjöng sånger till mäktiga kungar och drottningar, till vanliga män och kvinnor, till manliga och kvinnliga yogier, till munkar och nunnor. Hans sånger gick rakt in i åhörarnas hjärtan och fick dem att tänka i nya banor. Några av dessa sånger memorerades och tecknades senare ner av Tsangnyöns lärjungar.

Vem var då denna karismatiska och till synes galna yogi vars sånger här för första gången publiceras i översättning?⁸ Det är förstås omöjligt att få något entydigt svar på frågan. Det har gått mer än femhundra år sedan Tsangnyön levde och han är numera nästan bortglömd, även i Tibet.

För att sångerna ska bli mer levande och lättare att förstå behöver vi veta något om deras upphovsman, samt om hur det var i Tibet när

han levde. Dessutom behöver vi bekanta oss med några av de platser som han vistades på, och därtill även lära känna den kultur och den religion som sångerna var och fortfarande är en del av.

Boken är disponerad på följande sätt: Först kommer ett kapitel som beskriver den tibetanska buddhismen på ett allmänt och övergripande sätt. Här skildras den tibetanska buddhismens historia och utmärkande drag i korthet. Kapitlet tar hänsyn till tibetanernas egna uppfattningar om sin religion och det vänder sig främst till läsare utan djupgående förkunskaper om den tibetanska buddhismen. Avsnittet är tänkt att fungera som en fristående introduktion till den tibetanska buddhismen och kan således läsas också av dem som inte läser resten av boken. Av detta skäl har jag valt att inte referera till Tsangnyön och hans sånger i detta kapitel.

Därefter kommer ett kapitel som ger läsaren en nödvändig religionshistorisk bakgrund och kontext innan själva sångsamlingen börjar. Detta kapitel ger en översiktlig bild över hur det var i Tibet då Tsangnyön och hans lärjungar levde. Vidare innehåller kapitlet en sammanfattning av Tsangnyöns biografi utifrån olika källor. Dessutom beskrivs hur det gick till då sångerna sammanställdes och trycktes.

Därpå kommer ett kapitel som redogör för Tsangnyöns sånger och den tibetanska sångenrens historiska bakgrund. I detta kapitel återges huvuddragen i Tsangnyöns sånger och de narrativa berättelser som omger dem. Vidare fördjupas diskussionen om sångerna utifrån den historiska och religiösa kontext där de ingår. Några kommentarer angående de utmaningar som jag ställts inför under översättningsarbetet avslutar kapitlet.

Efter de inledande kapitlen kommer översättningen av Tsangnyöns sångsamling. Översättningen är gjord med hjälp av det exemplar av sångsamlingen som finns bevarat i arkivet vid The Buddhist Digital Resource Center (BDRC). Texten har tillhört den framlidne E. Gene Smith som grundade BDRC och som gav mig tillgång till texten innan den blev tillgänglig i BDRC:s arkiv.⁹ Sångsamlingen finns listad under litteratur på tibetanska och Tsangnyöns namn (gTsang smyon Heruka) i litteraturlistan. Hela sångsamlingen – ramberättelser, sånger och kolofoner – har översatts. För att göra texten mer lättläst har jag delat upp sångsamlingen i avsnitt med rubriker. Med

tanke på att sångerna är en sorts religiösa dikter har jag valt att inte kommentera och tolka sångernas innehåll i den löpande texten.

Efter sångsamlingen kommer en översättning av *Det strålande solskenets översikt*. Översikten listar sångerna i kronologisk ordning och ger också kortfattad information om de olika sångerna.

Till sist finns en ordlista där några av de mer specifika och tekniska ord som används i sångerna förklaras. I ordlistan anges även vissa av dessa ords motsvarigheter på tibetanska och sanskrit. Ordlistan torde vara till nytta för dem som vill förstå sångernas innehåll bättre och för dem som önskar studera dem mer grundligt.